

PAZAR BİLGİLERİ

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Gabon 1963 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) imzalamış olup 1 Ocak 1995 tarihinden bu yana DTÖ üyesidir.

Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (CEMAC) üyesi olan Gabon büyük ölçüde birlik tarafından belirlenen dış ticaret politikalarını uygulamaktadır. Buna göre birliğe üye devletler (Gabon, DKC, Kamerun, Ekvator Ginesi, OAC ve Çad) arasındaki mal ve hizmet ticareti gümrük vergisinden muaftır, birlik dışındaki ülkelerle yapılacak ticarete ise ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır.

Gabon ayrıca, Nisan 2018'de Afrika Birliğine üye 55 ülkeden 44 ile birlikte ortak bir pazar oluşturmak amacıyla Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) anlaşmasını imzalamıştır. Anlaşma, 1 Ocak 2021'de yürürlüğe girmiş olmasına rağmen henüz gerçek anlamda uygulama zemini bulamamıştır.

Gabon'un dış ticaret rejimi liberal bir rejimdir. İhracat ya da ithalatında bir sınırlama bulunmamaktadır. Bununla birlikte, zengin bitki örtüsüne ve ormanlara sahip olan Gabon'da orman ürünlerinin işlenmeden ihracatı yasaklanmıştır. Bu kapsamda, tomruk ihracatı yasak olup, söz konusu ürünlerin kereste, kontraplak vb. şekilde ihracı serbesttir.

İthalatta istenen belgeler şunlardır:

- Gümrük beyannamesi
- Fatura
- Konşimento
- Çeki Listesi
- Sigorta Sertifikası
- Yükleme Sertifikası (BIETC)
- Menşe Şahadetnamesi
- Uygunluk Sertifikası (01-24 ve 30 nolu GTİP'ler hariç)
- Sağlık Sertifikası (Gıda ürünleri için)

Gümrük Vergileri

Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği üyesi ülkeler, üçüncü ülkelere yönelik ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır. Mal gruplarına göre uygulanan gümrük tarifeleri şu şekildedir:

- Kategori I, %0 (kitap ve broşürler vb.)
- Birincil gerekli ürünler: Kategori II, %5 (süt, krema, kümes hayvanlarının etleri gibi)
- Hammaddeler ve ekipmanlar: Kategori III, %10 (makine, traktör, buğday gibi)
- Ara mallar: Kategori IV, %20 (malt, işlenmiş kauçuk gibi)

- Lüks tüketim malları: Kategori V, %30 (gıda maddeleri, kozmetik ürünleri, içkiler, elektrikli ev aletleri gibi)

Gümrük vergilerinin yanı sıra ithal edilen malın gümrük kıymeti üzerinden hesaplanan

- % 0,4 oranında topluluk entegrasyon vergisi (CCI),
- % 0,05 oranında OHADA stopajı,
- % 0,2 oranında olan Afrika Birliği'ne katkı payı (Afrika Birliği üyesi olmayan ülkelerden gelen mallar için) da bulunmaktadır.

İç Vergiler ve Oranları

Genel

Yürürlükteki ana vergiler, kurumlar vergisi (IS), kişisel gelir vergisi (IRPP), gümrük vergisi ve katma değer vergisidir (KDV).

Vergi İdaresi

Gabon'da vergi idaresi Vergi Genel Müdürlüğü'dür. Ekonomi Bakanlığı'na bağlı olarak çalışır.

Beyanname

Kurumlar vergisi için kasım ve ocak aylarında ara ödemeler, nisan ayında ise hesap kapatılması vardır. KDV ise bir önceki ay için sonraki ayın 20'sinde beyan edilerek ödenir. Kişisel gelir vergisi de kurumlar vergisi gibi ocak, nisan ve kasım aylarında beyan edilerek ödenir.

Muhasebe Kayıtları

Muhasebe işlemleri için Gabon'daki şirketler OHADA muhasebe sistemine uymaktadır. Sage, Oracle, Gin ve Gestcom gibi çeşitli uygulamalar, muhasebenin OHADA sisteminin ilkelerine uygun olarak tutulmasına imkân vermektedir.

Kurumlar vergisi

Üç vergi oranı vardır:

- Aşağıdaki diğer iki vergi oranının uygulanmadığı şirketlere uygulanan %30'luk standart oran,
- Petrol ve madencilik sektörlerindeki şirketler için % 35,
- Fikri mülkiyet haklarına sahip şirketler, Gabon Kalkınma Bankası, kentsel alanlarda inşaat arazisinin geliştirilmesi ve sosyo-ekonomik konut inşaatı için onaylanmış emlak geliştirme şirketleri, kamu kuruluşları, kâr amacı gütmeyen dernekler ve topluluklar ve Turizm ve Maliye bakanları tarafından ortaklaşa onaylanan turizm sektöründeki şirketler için % 25.

Katma Değer Vergisidir (KDV)

Kamu hukukuna tabi kurum ve kuruluşlar ile düzenli veya düzensiz aralıklarla bağımsız ekonomik faaliyet yürüten gerçek veya tüzel kişilerin ödeme karşılığı yapılan işlemleri KDV'ye tabidir.

- Standart oran: % 18 yasada aksi belirtilmedikçe tüm işlemler için geçerli oran
- İndirimli oran: % 10 tavuk eti, şeker, taze sebze, konserve sebze ve meyve vb. (Gabon Vergi Kanunu M.221)
- Sıfır oran: İhracat ve uluslararası taşımacılar için

Kişisel Gelir Vergisi (IRPP)

Kişisel Gelir Vergisi konusunda tapu gelirleri, maaşlar ve ücretler, menkul sermayeden elde edilen gelirler, sermaye kazançları, profesyonel kârlar olmak üzere farklı gelir kategorileri ve ilgili vergi rejimleri bulunmaktadır. Gelir vergisi gelirin oranına göre % 0 ile % 35 arasında değişmektedir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

1 Ocak 2021'den itibaren "Gabon Uygunluk Değerlendirme Programı" (PROGEC) kapsamındaki ithal mallara uygunluk değerlendirme sertifikasının eşlik etmesi zorunlu hale getirilmiştir. 01-24 arasındaki GTİP fasılları ve 30 numaralı GTİP faslında bulunan ürünler ile FOB değeri 1.000 Euro'dan düşük ithalatlar bu karardan muafır.

Gabon Standardizasyon Ajansı (AGANOR), dört uluslararası şirketi uygunluk sertifikasyonu için yetkilendirmiştir: Intertek, Cotecna, SGS, Bureau Veritas

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Gabon'a ihracat yapan firmalar sevkiyat öncesinde Türkiye'de AGANOR'un yetkilendirdiği dört servis sağlayıcısı firmadan uygunluk belgesi temin etmek zorundadır. Gabon Uygunluk Değerlendirme Programının amacı, tüketicileri düşük standartlı, sahte ve tehlikeli ürünlerden korumaktır. Uygunluk değerlendirme süreci fiziksel muayene, numulendirme, laboratuvar testleri ve sertifikalandırma gibi işlemleri içermektedir. Süreç hakkında daha detaylı bilgiye AGANOR ile yetkili servis sağlayıcıların internet siteleri üzerinden ulaşılabilir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Gabon'a ihraç edilen ürünlerin etiketleri Fransızca olmalı ve şu bilgileri içermelidir: Ürün açıklaması, net ürün miktarı, üreticinin adı ve adresi, ürün işlevi, içindekiler listesi, tarih damgası, tanımlama kodu ve kullanım talimatları ve uyarılar.

Teknik Engeller

Teknik engeller, esas olarak, gümrük terminolojisinin 0-24 arasındaki ve 30 numaralı GTİP kodları dışında, Gabon'a ithal edilen tüm ürünler için geçerli olan uygunluk belgesini sunma yükümlülüğünün oluşturulması yoluyla kontrol prosedürlerinin katı hale getirilmesidir.

Teknik engeller hakkında güncel bilgiye (www.teknikengel.gov.tr) adresinden ulaşılabilmektedir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları (başvuru belgeleri ve yetkili merci vb.)

Gabon, merkezi Kamerun'da bulunan Afrika Fikri Mülkiyet Ofisi'nin (OAPI) bir üyesidir ve diğeri on yedi üye ülkelerle birlikte Bangui Antlaşmasında (1977) belirlenen fikri ve sınai mülkiyet kurallarını uygulamaktadır. Buna göre üye ülkelerden birinin ilgili kuruluşu nezdinde yapılan tescil işlemleri anlaşmaya taraf tüm ülkelerde geçerlidir. Fikri mülkiyet haklarının ihlaline yönelik yaptırımlar, her üye devletin mahkemelerinin yetki alanına girmektedir.

Gabon Sınai Mülkiyet Merkezi (CEPIG) OAPI'nin ülkedeki irtibat bürosu görevini görmekte olup fikri mülkiyet haklarının korunması için yapılan başvurular CEPIG tarafından OAPI'ye iletilmektedir.

Konu hakkında daha detaylı bilgilere OAPI'nin internet sitesi üzerinden ulaşılabilmektedir. (<http://oapi.int/>)

Dağıtım Kanalları

Owendo ve Port Gentil limanları Gabon'da bulunan en önemli limanlardır. Ürünlerin dağıtımı bu limanlardan yapılmaktadır. Ülke içinde karayolu ağı gelişmemiştir ve kırsal bölgelerde güvenlik riskleri bulunmaktadır. Deniz ve demiryolu taşımacılığı da yetersiz seviyededir.

Ülkede geleneksel ve modern satış ve dağıtım kanalları iç içe geçmiş durumdadır. Sayıları giderek artmakta olan zincir marketler ve büyük mağazaların yanı sıra pazar yerleri, küçük dükkân ve büfeler de yaygındır. Geleneksel perakendeciler ürün tedarikinde distribütörlerden faydalanırken organize perakendeciler genellikle kendi tedarik ve dağıtım ağlarını kullanmaktadır. E-ticaret emekleme aşamasındadır.

Tüketici Tercihleri

Gabon, 2,3 milyonluk küçük bir nüfusa sahip olmasına rağmen kişi başına düşen GSYİH bakımından Afrika'nın en zengin ülkelerinden biridir. Dünya Bankasının gelir sınıflandırmasında üst-orta gelirli ülkeler kategorisinde yer alan Gabon'da yaşam standartları bölge ortalamasının üzerindedir. Ancak bu yüksek gelirin tüm toplum kesimlerini kapsadığını söylemek mümkün değildir. Nüfusun üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Öte yandan ülke nüfusunun yarıdan fazlası 24 yaşın altındadır ve bu nüfusun yaklaşık %90'ı şehirlerde yaşamaktadır.

İthal ürünlere bağımlı bir ülke olduğu için yeni ürünlerin pazara girişi nispeten kolaydır. Tüketiciler için fiyat satın almada en önemli belirleyicidir. Bununla birlikte özellikle orta sınıfa dahil tüketiciler için ürün kalitesi ve sunum gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Gıda ürünleri hane halkı tüketim harcamaları içinde ilk sırayı almaktadır.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Gabonlu ithalatçıların genellikle Fransa ile bağlantı kurarak ticaret yaptığı gözlenmektedir. Öte yandan, Gabon'da bulunan Lübnan diasporasının Türkiye ile ticarete daha olumlu yaklaştığı gözlenmektedir. Lübnanlıların Türkiye'den ithalatı genellikle güven esaslı Türkiye'de edindikleri bağlantılar aracılığıyla gerçekleştirdiği görülmektedir.

Gabon pazarında bulunan perakendeciler, yeni ürünleri tanıtmak için iletişim kampanyaları kullanmaktadır. Gıda ürünlerinde tadımın yanı sıra teknik ürünlerde showroumlarda sergileme ve kullanımlarını açıklayan tekrarlı yayınlar yoluyla özel bir vurgu yapılmaktadır.

Ülkede gazete, radyo, TV ve açık hava gibi geleneksel reklam kanallarının yanı sıra sosyal medya reklamcılığı yaygınlık kazanmaktadır.

Kamu İhaleleri

Gabon'da kamu ihaleleri L'Union isimli günlük gazetede yayımlanmaktadır. Ancak söz konusu gazetede büyük ölçekli kamu ihaleleri çıkmamaktadır. Öte yandan, Gabon'da Afrika Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen projelere aşağıdaki linkler aracılığıyla ulaşmak mümkündür:

<https://www.afdb.org/en/projects-and-operations/procurement>

https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-list?lang=en&countrycode_exact=GA&os=0

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Gabon'da toplam işgücünün %30'u tarımda istihdam edilirken sektörün GSYİH içindeki payı yalnızca %6'dır. Ülke yüzölçümünün % 8,6'sını tarım arazileri oluşturmaktadır. Mevcut tarımsal üretim talebi karşılamaktan çok uzaktır, tarım ürünlerinin büyük çoğunluğu ithal edilmektedir. Bu durumun temel sebepleri tarımsal üretim alanında tecrübe ve nitelikli işgücü yetersizliği ile istihdam maliyetlerinin göreceli yüksekliğidir.

Devlet 2025 yılına kadar tarım arazilerini 8 kat artırarak 560 bin hektara çıkarmayı, 15 bin yeni istihdam yaratmayı ve tarımsal dış ticaret açığını azaltmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda ülkede beş adet yüksek verimli tarım bölgesi belirlenmiş ve bu bölgelere yatırım çekme çalışmaları başlatılmıştır.

Ülkede öne çıkan tarım ürünleri palmiye yağı, kauçuk ve şekerdir. Bunların yanında kahve, kakao, muz, manyok, domates ve biber gibi ürünler de yetiştirilmektedir. Devlet tarımı modernize ederek ülkede hâlihazırda var olan bu ürünlerin üretimini artırırken pirinç, mısır, soya gibi yeni tarımsal ürünleri de üretir hale gelmeyi hedeflemektedir. Singapur merkezli Olam şirketi devletle geliştirdiği ortaklıklar sayesinde başta palmiye yağı ve kauçuk üretimi olmak üzere tarım sektöründeki önemli aktörlerden biri haline gelmiştir.

Gabon'da hayvancılık faaliyetleri oldukça kısıtlıdır. Hayvansal ürünler büyük ölçüde ithal edilmektedir. Az sayıda ve küçük ölçekteki çiftliklerde kümes hayvanları ve küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Fransız Somdiaa şirketi hayvancılık alanındaki en önemli yatırımcı olarak ön plana çıkmaktadır.

Yaklaşık 800 km'lik kıyı şeridi ve 10.000 km²'lik iç hidrografik ağı ile Gabon, balıkçılık kaynakları açısından zengindir. Deniz ürünler açısından potansiyeli büyük olmasına rağmen (yaklaşık 100.000 ton / yıl) hâlihazırda verim elde edilememektedir.

Sanayi

GSYİH içerisindeki %48'lik payı ile sanayi, Gabon ekonomisinin lokomotif konumundadır. Petrole bağımlılığı azaltmak isteyen ülkenin öncelik verdiği sanayi kollarının başında ahşap sanayi gelmektedir. Tarımsal gıda sanayi bir başka öncelikli sanayi koludur. Hükümet sanayi yatırımlarını teşvik edebilmek ve yabancı yatırımları çekebilmek için altyapının modernize edilmesi, insan kaynağının geliştirilmesi, kamu-özel ortaklığı modelinin daha cazip hale getirilmesi yönünde çaba sarf etmektedir. Bu çabaların somut ürünü olarak ortaya çıkan serbest ekonomik bölgeler yatırımcılara vergi teşviki ve basitleştirilmiş gümrük prosedürleri gibi avantajlar sunmaktadır. Afrika Kalkınma Bankasının (AfDB) Afrika Sanayileşme Endeksine (2022) göre Gabon, 2010-2021 yılları arasında en çok gelişme gösteren Orta Afrika ülkesidir.

Ahşap

Gabon'un % 85'ini kaplayan orman, Kevazingo, Wengue ve Moabi gibi değerli türler de dahil olmak üzere 400'den fazla ahşap türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kereste endüstrisi 12 milyon hektarlık işletilen ormanlık alan ve 12.000'den fazla çalışanla Gabon'daki en önemli iş kollarından biridir. Ağaç ürünleri petrolden sonra Gabon'daki ikinci en büyük doğal kaynaktır ve GSYİH'nin %4'ünü ve petrol dışı ihracatın % 60'ını temsil etmektedir

Değer zincirinin kereste endüstrisindeki operatörler tarafından artırılmasını teşvik etmek için Gabon Hükümeti tarafından çeşitli önlemler uygulanmıştır: tomruk ihracatının durdurulması (2010), odun işleme için teşvik uygulanması (2012) ve Kamu-Özel Ortaklığı şeklinde Nkok Özel Ekonomik Bölgesi'nin oluşturulması. Bu önlemler, işlenmiş kereste ve ahşap üretiminin ve değerinin artması gibi olumlu gelişmelerle sonuçlanmıştır.

Sektörde Hindistanlı firmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Hizmetler

İnşaat

Gabon, % 85 oranında kentleşmiş bir ülkedir. Bununla birlikte ülkede kentsel gelişme açığı vardır ve hanehalkı ile kurumsal operatörlerden gelen talebe rağmen gayrimenkul sektörü gelişmemiştir.

Emlak piyasasında talep yüksektir ve özellikle sosyal konut segmentinde olmak üzere hanehalkları için konut açığının 50.000 birimin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Devletin kiralamalar için yılda yaklaşık 40 milyon dolar ve özel sektörün ise 48 milyon dolar harcama yaptığı hesaplanmaktadır. Bu çerçevede, ofis-emlak sektöründe de büyük bir açık vardır.

Gabon'da hanehalkları için sosyal konutlara erişimi kolaylaştırmak ve ofis arzını artırmak amacıyla Port-Gentil ve Librevil'de gayrimenkul gelişimini canlandıran bir ekosistem ve iş modelinin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Konut inşaatının yanı sıra ülkede inşasına başlanmış ya da planlama aşamasında olan çok sayıda altyapı projesi (ulaştırma, enerji, telekomünikasyon vb.) de bulunmaktadır. Bu projelerin finansmanında çoğunlukla kamu-özel ortaklığı modeli kullanılmaktadır.

Bilgi teknolojileri

Ülke ekonomisinin petrole bağımlılığını azaltmak ve ekonomik faaliyetleri çeşitlendirmek isteyen Gabon hükümetinin önem verdiği sektörlerden birisi bilgi teknolojileridir. Gabon'un temel politika belgesi olarak görülen ve 2009 yılında yürürlüğe konulan Kalkınan Gabon Stratejik Planında (2009-2025) dijital dönüşüm alanında lider ülke olma hedefi ortaya konulmuş ve ayrıca sektöre özgü bir stratejik plan (Gabon Digital 2025) hazırlanmıştır. Sektöre verilen önemin bir başka göstergesi olarak da Dijital Ekonomi Bakanlığı kurulmuştur.

Dünya Bankası desteğiyle 2012-20220 yılları arasında uygulanan "The Central African Backbone Phase 4(CAB4)" projesi Gabon'da geniş bant internet hizmetinin yaygınlaşması ve telekomünikasyon sektörünün gelişmesinde önemli bir adım olmuştur. Gabon; Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişim Endeksi (ICT Development Index) sıralamasında Afrika ülkeleri arasında altıncı, Orta Afrika ülkeleri arasında ise ilk sıradadır. Ülkede son on yılda, internet hizmeti abone sayısı yedi kat artarken erişim maliyetleri onda bire düşmüştür (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği). Gabon'da 2021 yılı itibarıyla 3,07 milyon mobil hat abonesi, 1,40 milyon internet abonesi ve 850 bin sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bunun yanında Gabon, Kenya ile birlikte Afrika'daki mobil finans hizmetleri için en yüksek kullanım oranlarından birine sahiptir.

Bilişim sektörünün ülkenin GSYİH'nin %5'ini oluşturduğu ve bu sektörde yaklaşık 10 bin kişinin istihdam edildiği tahmin edilmektedir. 2017 yılı verilerine göre ülke bu sektörde 5,7 milyon dolar ihracat ve 164 milyon dolar ithalat gerçekleştirmiştir.

Dijitalleşme politikasının ana hedeflerinden biri kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesidir. Birleşmiş Milletler e-Devlet Gelişmişlik Endeksi (2020) verilerine göre Gabon, 2018'e göre 12 basamak yükselmiş 193 ülke içerisinde 113'üncü sırada yer almıştır. Ülke, Afrika ülkeleri arasında ise 10'uncu sıradadır. Ülkede hâlihazırda sınırlı sayıda e-devlet hizmeti bulunmaktadır, bunlar arasında e-vergi ve e-vize uygulamaları ön plana çıkmaktadır. Covid 19 salgını, kamu hizmetlerinin dijital dönüşüme olan acil ihtiyacı bir kez daha ortaya koymuş ve kamu kurumları salgın sonrası dönüşüm projelerine yönelmiştir. Bu kapsamda 2021 yılında Dünya Bankasının desteğiyle kamusal hizmetlerin dijitalleşmesine yönelik 68 milyon dolar bütçeli bir proje hayata geçirilmiştir.

Ülkede son dönemde yükseliş gösteren sektörlerden birisi mobil ödeme sistemleridir. Gabon Ekonomi Bakanlığı 2021 sonu itibarıyla aktif mobil cüzdan sayısının 1,01 milyona, işlem hacminin ise 8,9 milyar CFA frangına ulaştığını açıklamıştır. Sektör 2021 yılında %10'luk bir büyüme göstermiştir.

Gabon'da bilişim sektörü henüz emekleme aşamasında olduğundan yazılım ve donanım şirketlerinin sayısı oldukça azdır. Aynı şekilde e-ticaret ve içerik yönetimi gibi çevrimiçi hizmetler sunan firmalar da az sayıdadır.

Turizm

Bu sektördeki yatırım fırsatları, deniz turizmi için altyapı oluşturma, parklarda ekoturizm, iş turizmi ve turistler için ulaşım hizmetlerinin sağlanması olarak sıralanabilir.

Kendisini dünyanın en karbon pozitif ülkesi olarak lanse eden Gabon, 2023 yılının başında turizm sektörünü geliştirmek amacıyla "Discover Gabon, The Last Eden" adlı yeni tanıtım kampanyasını kamuoyuyla paylaşmıştır. (www.discovergabon.com)

Madencilik

Madencilik ülkedeki petrole bağımlılığı azaltmak adına geliştirilmeye çalışılan öncelikli sektörlerden biridir. Başta manganez olmak üzere ülke için önemli potansiyel vadeden çok sayıda bakir kaynak bulunmaktadır.

Manganez

Gabon, dünyadaki en büyük ikinci manganez yatağına sahiptir ve dünyanın üçüncü en büyük üreticisidir. Manganez, Gabon'un en büyük ikinci ihrac üründür ve Gabon'un toplam ihracatının yaklaşık %11'ini oluşturmaktadır.

Manganez üretiminin, Moanda, Franceville, Okondja ve Ndjole yataklarından gelen yüksek üretim nedeniyle 2021'de artarak 9,41 milyon tona ulaşmışken 2025 yılında bu rakamın 13,5 milyon tonu geçmesi hedeflenmektedir.

Gabon'da manganez endüstrinin lideri, Fransız Eramet'in bir yan kuruluşu olan ve yıllık yaklaşık 7 milyon ton üretim Comilog şirkettir.

Manganez üretiminin geri kalanı Çinli CICMHZ (Compagnie Industrielle des Mines de Hangzhou) ve Hintli Coalsale Group'un bir yan kuruluşu olan Nouvelle Gabon Mining (NGM) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Diğer Madenler

Gabon'daki diğer önemli maden kaynakları demir ve altındır. Bunun yanında ülkede niyobyum, bakır, çinko, skandiyum veya tantal gibi çok sayıda başka yeraltı kaynağı bulunmaktadır. Çok sayıda yabancı firma bu madenlerin bulunması ve işlenmesi amacıyla Gabon'da faaliyet göstermektedir.

Enerji

Ülkenin enerjide dışa bağımlılığı bulunmamaktadır. Enerjinin tamamı yerli kaynaklardan sağlanmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık %91'inin elektriğe ulaşımı vardır. Kentlerde elektriğe ulaşım oranı %98 iken kırsal bölgelerde bu oran %24 civarındadır. Ülkede yaklaşık 200 bin kişinin elektriğe ulaşımının olmadığı tahmin edilmektedir.

Gabon'da üretilen elektriğin; %56'sı hidroelektrik santrallerden, %28'i petrolden ve %15'i doğal gazdan sağlanmaktadır.

Kalkınan Gabon Stratejik Planında yer alan “Yeşil Gabon” hedefi çerçevesinde 2025 yılına kadar hidroelektriğin payının %80'e çıkarılması amaçlanmaktadır. Ayrıca 500 mega watt (MW) olan üretim kapasitesinin 1200 MW'ye çıkarılması hedeflenmektedir. Bahsedildiği üzere Gabon'da üretilen elektriğin iki kaynağı vardır: elektrik enerjisinin yaklaşık % 40'ını temsil eden hidroelektrik köken (Kinguélé, Tchimbélé, Poubara, Bongolo, Médouneu barajları) ve termal köken (dizel ve doğalgaz).

Hidroelektrik

Gabon'un ilk hidroelektrik kompleksi Kinguéle baraj 1973 yılından bu yana faaliyettedir. 2013 yılında Çinli Sinohydro firması tarafından inşa edilen 160 megawatt (MW) kapasiteli Grand Poubara barajı üretime girmiştir. İzleyen paragrafta ilerleyen dönemde inşa edilmesi planlanan bazı barajlarla ilgili bilgi verilmektedir:

Asokh Energy (Eranove Group – Fransız) tarafından yapılması planlanan Ngoulmendjim hidroelektrik santralının tahmin edilen kurulu gücünün en az 73 MW (megawatt) ve yıllık üretiminin 550 gigawatt / saat (Gwh) olması planlanmaktadır. Yapı, Libreville'e 125 km mesafedeki Komo Nehri üzerinde kurulacaktır ve 500.000'den fazla sakinin enerji ihtiyacını karşılayacaktır.

Louetsi Hydro (Eranove Group – Fransız) tarafından geliştirilen Dibwangui hidroelektrik santrali projesi, Louetsi nehri üzerinde kurulacaktır. Tahmini kurulu gücü 15 MW ve tahmini yıllık üretimi 90 Gwh olacaktır. Ngounié'nin bölgesel başkenti Mouila'ya 152 kilometre uzaklıkta, ülkenin güneybatısında yer alacaktır ve 88.000'den fazla nüfusu etkileyecektir.

Asonha Energie tarafından yapım işi üstlenilen Kinguéle-Aval hidroelektrik barajının yapım işi Çinli Sinohydro şirketine verilmiştir. Söz konusu baraj Libreville'den 90 kilometre uzaklıktaki Mbei bölgesinde enerji üretimini ve arzını optimize edecektir.

Woleu-Ntem eyaletinde Okano nehri üzerinde inşa edilmesi planlanan FE2 Hidroelektrik Santralının tahmini kurulu gücü 36 MW olacaktır. Santralin inşaatı için 2010 yılında Fransız CODER şirketiyle bir sözleşme imzalanmış ancak birkaç yıl sonra devlet, şirketin sözleşme şartlarına uymadığını ve projede ilerleme kaydedilemediğini gerekçe göstererek sözleşmeyi iptal etmiştir. 2018 yılında kamu sermayeli Çin şirketi TBEA'nın projeye 180 milyon avro yatırım yapacağı duyurulmuş ama süreç akim kalmıştır. Son olarak 16 Ağustos 2022 tarihinde daha önce sözleşmesi feshedilen CODER şirketiyle yeni bir sözleşme imzalanmıştır.

İmparatoriçe Eugenie Hidroelektrik Santrali Projesi (CDI), Fougamou kasabasının yaklaşık 5 km yakınında Ngounié Nehri üzerindeki Chutes de l'Impératrice'de orta güçlü bir hidroelektrik geliştirilmesinin gerçekleştirilmesini içermektedir. Kurulacak santralin tahmini kurulu gücü 168 MW olacaktır. Santralin inşaatı için Ağustos 2022 Fransız CODER şirketiyle sözleşme imzalanmıştır. Proje hazırlık çalışmaları devam etmekte olup inşaatın yaklaşık 2 yıl sürmesi beklenmektedir.

Petrol ve Doğalgaz

Gabon 2 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervi ile dünya sıralamasında 35., Afrika'da 8. sırada yer almaktadır. Dünya petrol rezervinin yaklaşık %0,12'si Gabon'da bulunmaktadır. Günlük ortalama 200.000 varil üretim ile dünyada 36. sırada yer almaktadır. Petrol tüketiminde ise günlük 21.000 varil ile 131. sırada yer almaktadır.

Fransız petrol devi Total (Fransız) ve Assala Energy (Amerikan) ve Parenco (İngiliz-Fransız ortaklığı) Gabon'daki en büyük petrol üreticileridir. Bu üreticiler Gabon'daki petrolün %75'ini üretmektedirler. 2009 yılında Çinli Sinopec tarafından satın alınan Addax, Maruel ve Prom (Fransız), Vaalco (Amerikan) ve Tullow Oil (Birleşik Krallık) Gabon'daki diğer petrol üreticileridir.

2011 yılında bir Başkanlık Kararnamesi Gabon Petrol Şirketi'ni (GOC) kurulmuştur. Bu yeni kuruluş, Gabon'da faaliyet gösteren uluslararası şirketlerle ortak çalışmakta ve iki sahada faaliyet göstermektedir: Obangue ve Remboue. Büyük şirketlere nazaran daha mütevazî rakamlarla üretim gerçekleştirmektedir.

Yaklaşık 10 farklı şirket ise hâlihazırda Gabon'da petrol arama çalışmaları yapmaktadır. Gabon'da ayrıca SOGARA petrol üretim rafinerisi bulunmaktadır.

Öte yandan Gabon'un kanıtlanmış doğal gaz rezervinin 26 milyar m³, yıllık üretim ise 450 milyon m³ civarında olduğu hesaplanmaktadır. Ülkedeki en büyük doğalgaz üreticisi Perenco firmasıdır. Üretilen doğalgaz büyük ölçüde elektrik üretiminde kullanılmaktadır.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

İş kanununun koyduğu kuralların dışında, Gabon ortamına özgü belirli bir iş kültürü bulunmamaktadır. Genel olarak, iş kültürü girişimcinin kökenine (Batılı veya başka türlü) ve şirket içindeki insan ilişkilerine vermek istediği yöne bağlıdır. Aynı zamanda şirketin yasal statülerine ve kurucuların vizyonuna bağlıdır.

Şirketin büyüklüğüne bağlı olarak, Gabon iş kanunu şirketler içinde sendikaların varlığına imkân vermektedir. Bu nedenle hem kamu hem de özel sektörde, belirli çalışma koşullarını talep etmek için sendikalı çalışanların işverenlerle anlaşmazlık noktalarında seslerini çıkarması ve bunların çözümüne yönelik müzakereler talep etmek için greve gitmesi yaygındır.

Ana dili Fransızca olan Gabon'da İngilizce bilen sayısı oldukça azdır bu sebeple görüşme ve yazışmaların Fransızca yapılması önem arz etmektedir. Ticari ilişkileri geliştirmede ülkenin ziyaret edilmesi ve muhataplarla yüz yüze iletişim kurulması olumlu etki sağlamaktadır.

Randevu saatlerine riayet edilmemesi, görüşmelerin yavaş ilerlemesi ve bürokratik süreçlerin uzamasına hazırlıklı olunmalıdır. Ayrıca yerel ortaklıklar kurulması veya yerel araçlar bulunması pazara girişte ve bürokratik engelleri aşmada fayda sağlayabilmektedir.

Gabonlu ithalatçılar, genellikle Fransa ile bağlantı kurarak ticaret yapmayı tercih etmektedir. Öte yandan, Gabon'da bulunan Lübnan diasporasının Türkiye ile ticarete daha olumlu yaklaştığı gözlemlenmektedir.

Para Kullanımı (kredi kartı, çek dahil)

Çoğunlukla, bireysel satın almalar nakit olarak yapılır. Kredi kartı kullanımı sınırlıdır. Son yıllarda, mobil ödeme kullanımı giderek artmaktadır. Bu ödeme yöntemi, kullanıcılara, özellikle para transferi işlemleri, faturaların ödenmesi veya telefon paketleri satın alınması gibi çeşitli olanaklar sunmaktadır; tüm bunlar mesafe kat etmeden yapılabilmektedir. Bu hizmetler evlere en yakın marketler tarafından sunulduğu için kullanıcılar bunları her zaman ve ülkenin her yerinde kullanabilmektedir.

Öte yandan, şirketlerin profesyonel alımlarında en yaygın ödeme yöntemleri ise çek ve banka havalesidir.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Göreve gelen veya Gabon'a akredite olan yabancı diplomatların ve ailelerinin girişi diplomatik veya hizmet pasaportunun ibrazına tabidir. Vizeye tabii değildir. Ülkemiz Gabon ile vize muafiyeti konusunda bir anlaşma imzalamadığı için umuma mahsus pasaport sahibi Türk vatandaşları Gabon Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilciliklerinden veya konsolosluklarından vize almalıdır.

Giriş vizeleri, Gabon Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilcileri veya konsoloslukları tarafından verilir. Bu vizelerin süresi uzatılabilir.

Vize almak için gereken belgeler:

- Davet Mektubu
- Otel Rezervasyonu
- Sarı Humma aşısı karnesi
- evisa.dgdi.ga adresinden ön başvuru

Turistler beyan edilen kalış süresi için yeterli geçim kaynağını temin ettiğini kanıtlamalı ve bir otele veya benzer bir kuruluşa bir rezervasyon yapmalıdır. İş insanları kalış süresi boyunca yapacağı temasları herhangi bir yazılı yolla gerekçelendirmeli ve / veya listelemelidir.

Ziyaretçilerin, turistlerin ve iş insanlarının kaldıkları süre boyunca Gabon'da ücretli iş bulmalarına izin verilmez. Bunu açıkça belirten pullar sınırı geçerken pasaportlarına yapıştırılır.

Emeklilerin Gabon'u ziyaret etmek için, geçerli bir tapu senedi veya emekli maaşlarını gösteren bir idari belge sunmaları gerekmektedir.

Resmi Tatiller (milli gün vb.) ve Mesai Saatleri

Aşağıdaki çizelgede söz konusu resmi tatillerin bazılarının günü yıldan yıla değişebilmektedir:

Tarih	Resmi tatil
1 Ocak	Yılbaşı
12 Mart	Yenilenme Günü
10 Nisan	Paskalya Pazartesi
17 Nisan	Ulusal Kadınlar Günü
21 Nisan	Ramazan Bayramı
1 Mayıs	İşçi Bayramı
18 Mayıs	Yükseliş Günü
29 Mayıs	Beyaz Pazartesi
29 Haziran	Kurban Bayramı
15 Ağustos	Varsayım Günü
16 Ağustos	Bağımsızlık Günü
17 Ağustos	Bağımsızlık Günü
1 Kasım	Azizler Günü
25 Aralık	Noel

Yerel Saat

Gabon'da West Africa Time (WAT), yani UTC +1 uygulanmaktadır. Yıl boyunca eş güdümlü evrensel zaman (UTC) olduğu için yaz saati uygulaması yoktur.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Dünya Bankası Doing Business Raporu Ülke Bilgileri

İş ortamı ile ilgili olarak, Dünya Bankası'nın Doing Business raporu, kriterlere göre bir derecelendirme ile sonuçlanan on analiz kriterini tanımlamıştır.

İş Kurma (sıra) 96	Kredi Alma (sıra) 132	Sınırların Ötesinde Ticaret (sıra) 170
İş kurma puanı (0-100) 87.0	Kredi alma puanı (0-100) 40.0	Sınırlar arası ticaret puanı (0-100) 43.9
İnşaat İzinleri ile uğraşmak (sıra) 141	Azınlık Yatırımcıları Koruma (sıra) 170	Sözleşmeleri Uygulama (sıra) 180

İnşaat izinleriyle ilgilenme puanı (0-100)	59,8	Azınlık yatırımcıları koruma puanı (0-100)	24,0	Sözleşmeleri uygulama puanı (0-100)	32,8
Elektrik Almak (sıra)	164	Vergi Ödeme (sıra)	182	Sorunların Çözülmesi (sıra)	130
Elektrik alma puanı (0-100)	49,8	Vergi ödeme puanı (0-100)	35,9	Sorun çözümü (0-100)	35,9
Mülk Kaydı (sıra)	171				
Mal tescil puanı (0-100)	41,1				

Gabon, iş kurma ve tescil etme süresi, iflası çözme ve kredi alma konularındaki iyi pozisyonuna rağmen, bu işletmelerin faaliyete geçirilmesi konusunda, özellikle yoğun üretim faaliyetleri için elektrik elde etme, üretim ihracatı ile ilgili, hatta vergi ödeme gibi kilit noktalarda daha az verimli olmaya devam etmektedir.

Doing business genel sıralamasında Gabon, 190 ülke arasında 169. sırada yer almaktadır.

Şirket Türleri (temsilcilik ofisi, yabancı şubesi, ticari acente dahil)

Gabon'da yatırım politikalarının yürütülmesinden sorumlu kuruluş olan Gabon Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı (ANPI-GABON) ihracat teşviki, iş kurma ve geliştirme konularında girişimcilere destek vermektedir.

Ülkedeki girişimlerin büyük çoğunluğu şahıs işletmesi şeklinde faaliyet göstermektedir. Şirket türleri içerisinde en yaygın olanı ise limited şirkettir. Güncel mevzuata göre Gabon'da kurulabilecek şirket türleri şunlardır:

- Société à Responsabilité Limitée (Limited Şirket) (SARL)
- Société à Responsabilité Limitée Unipersonnelle (Tek Ortaklı Limited Şirket) (SARLU)
- Société par Actions Simplifiée (Basitleştirilmiş Anonim Şirket) (SAS)
- Société à Actions Simplifiées Unipersonnelle (Tek Ortaklı Basitleştirilmiş Anonim Şirket) (SAS)
- Société Civile Immobilière (Emlak Şirketi) (SCI)
- Société Anonyme (Anonim Şirket) (SA)
- Société Anonyme Unipersonnelle (Tek Ortaklı Anonim Şirket) (SAU)
- Groupement D'intérêt Économique (Ekonomik Çıkar Grubu) (GIE)
- Société Coopérative et Participative (Kooperatif ve Katılım Şirketi) (SCOP)

Şube Açmak

Yabancı bir şirket Gabon'da şube kurabilir. Ancak, merkezi OHADA'ya üye bir ülkede bulunmayan yabancı bir şirketin herhangi bir şubesinin Ticaret Bakanlığınca tanınan muafiyet hariç olmak üzere, iki yıl sonra şirkete dönüştürülmesi gerekmektedir.

Şirket Kurma Prosedürü (Başvuru merci, başvuru yapmaya yetkili kişi, istenen evraklar, kuruluş sermayesi vb.)

Gabon, Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı bünyesinde kurulan tek gişe sistemi sayesinde şirket kuruluşuna ilişkin tüm işlemler tek noktadan yürütülebilmektedir. Girişimciler tek gişe sistemine ANPI ofislerinden ya da çevrimiçi ortamda “gni-anpigabon.com” adresinden ulaşabilmektedir. Bu sistem üzerinde sırasıyla şu işlemler yürütülmektedir:

1. Kuruluş başvuru dosyasının alınması
2. Başvuru bilgilerinin dijital yatırım gişesine aktarılması
3. Başvuru bilgilerinin ANPI tarafından doğrulanması
4. Vergi kaydı
5. Ticaret Sicili (RCCM) kaydı
6. Vergi kimlik numarasının tahsisi
7. Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu (CNSS) kaydı
8. Ulusal Sağlık Sigortası Ve Sosyal Garanti Fonu (CNAMGS) kaydı
9. Şirket adı tescili
10. Kuruluş işleminin ANPI Genel Müdürü tarafından onaylanması
11. Şirket kuruluş bilgilerinin Resmi Gazetede yayınlaması
12. Şirket kuruluşuna ilişkin belgelerin girişimciye verilmesi

Şirket kuruluşu esnasında talep edilen belgeler şunlardır:

- Kimlik Belgesi
 - o Gabonlular için kimlik kartı, pasaport ya da sürücü belgesi
 - o Yabancılar için oturma izni belgesi veya geçerli vizeye sahip pasaport
- Şirketi temsil edecek kişinin adli sicil kaydı (en fazla 75 gün içinde alınmış)
- Açılacak şirkete ait elektrik abonelik sözleşmesi sureti
- Şirket merkezine ait adres beyanı
- Şirket ana sözleşmesi
- Sermayenin yatırıldığına dair banka dekontu (Anonim şirketler için 10 Milyon FCFA)
- Faaliyet izni (eğitim/mesleki eğitim, sağlık, hukuki danışmanlık, vergi danışmanlığı, muhasebe vb. faaliyetler için ilgili kamu idarelerinden alınmış)

Şube açılması halinde istenilen ek belgeler:

- Şirket ana sözleşmesinin onaylı örneği
- Şirket merkezinin yetkili organının şube açmaya ve temsilci atmasına ilişkin kararı

Belgelerin Fransızca düzenlenmesi (yabancı dilde olanların yeminli tercüman tarafından tercüme edilmesi), ayrıca noter onaylı olması gerekmektedir.

ANPI İşletme Kuruluş Tarifesi

Şahıs işletmeleri için;

- Gabon vatandaşları 85.000 FCFA
- Yabancılar 135.000 FCFA

Şirketler için

- Gabon vatandaşları 220.000 FCFA
- Yabancılar 370.000 FCFA

Şirket kuruluşuyla ilgili ayrıntılı bilgi için;

<https://www.investingabon.ga/>

<https://www.gni-anpigabon.com/>

Sigorta

Gabon Sigorta Şirketleri Federasyonu (FEGASA) tarafından yayınlanan verilere göre (2021) ülkede sigortacılık sektörünün yıllık cirosu yaklaşık 105 Milyar FCFA'dır. Sektör 2021 yılında önceki yıla göre 1,57 büyümüştür. Toplam cironun üçte ikisi üç firmaya aittir: Sanlam Group (%23), Assinco (%22) ve Ogar Group (%21). Sektörün %81'ini mülkiyet ve kaza sigortaları, %19'unu ise hayat sigortaları oluşturmaktadır.

Ulusal Sigorta Departmanına (DNA) göre, Gabon'da üç tür zorunlu sigorta vardır: otomobil hukuki sorumluluk sigortası, mimarlar için hukuki sorumluluk ve kamu şantiyeleri için inşaat risk sigortası. Zorunlu olması nedeniyle en çok rağbet gören sigorta, motorlu taşıtlar sorumluluk sigortasıdır.

Bankacılık Mevzuatı

Bankacılık sektörü Orta Afrika Devletleri Merkez Bankası (BEAC) tarafından düzenlenmektedir. BEAC, Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Topluluğu'nu (CEMAC) oluşturan altı Orta Afrika ülkesinin merkez bankasıdır.

CEMAC ortak para birimi CFA francı olan ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. CEMAC bünyesinde halihazırda bir gümrük birliği ve parasal birlik bulunmaktadır. Üye ülkeler arasında Orta Afrika CFA francı ortak para birimi olarak kullanılmaktadır. Üye ülkeler ayrıca kendi aralarında gümrük vergilerini kaldırmıştır ve üye olmayan ülkelere yönelik ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Brazzavile'de 1972 yılında imzalanan parasal anlaşmalar vasıtasıyla kurulan BEAC'ın merkezi 1977 yılından beri Kamerun'da bulunmaktadır. BEAC'ın görevleri, CEMAC'ın para politikasını tanımlamak ve yürütmek, fiat para (CFA francı) emisyonunu gerçekleştirmek, döviz politikasını uygulamak, üye devletlerinin döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek, ödeme sistemlerinin düzgün işleyişi ve finansal istikrarı teşvik etmektir. Banka Başkanı, CEMAC Devlet Başkanları Konferansı tarafından atanır. Görev süresi yedi yıldır ve tekrarlanmaz.

Fransa ile yapılan parasal anlaşma vasıtasıyla 1999 yılına kadar CFA frangı sabit bir orandan Fransız frangına dönüştürülebiliyordu. 2000 yılında Fransız frangının yerini avro almıştır ancak CFA frangının avroya dönüştürülmesini hala Fransa garanti etmektedir. Sabit kur 1 avro = 655,957 CFA frangıdır.

Gabon'un bankacılık sisteminin görece genç olduğu söylenebilir. İlk banka 1945 yılında kurulmuştur. Gabon'da bulunan bankalar şunlardır: BGFI, BICIG, Orabank, Ecobank, Citibank Gabon, United Bank for Africa Gabon (UBA Gabon), l'Union Gabonaise de Banque (UGB).

Üç banka, BGFI Bank, BICIG ve UGB, pazara hakim durumdadır ve istidamın %75'inden fazlasını sağlamaktadır. BGFI bank pazar lideridir ve BICIG ile UGB tarafından izlenmektedir. BGFI bankası piyasada dağıtılan kredilerin yaklaşık %40'ını, BICIG ve UGB ise ayrı ayrı %19'unu sağlamaktadır. Kalan dört banka ise %22'lik kısmı paylaşmaktadır. Bununla birlikte, bankalarda açılan hesapların yüzdesi incelendiğinde tablo değişmektedir. UGB %36 ile birinci, BICIG %28, Ecobank %12 ile üçüncü durumundadır. BGFI bankasının ise %11'lik bir oranı bulunmaktadır.

Öte yandan, kurumsal hesaplardaki yatırılan paraların %40'ı BGFI bankasındadır. Ecobank ve UBA'nın da sırasıyla 3.900 ve 1.650 kurumsal hesabı bulunmaktadır ancak yatırılan para BGFI bankası kadar çok değildir. Bu bankalar daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik çalışmaktadır.

Gabon'da ithalatı finanse etmek ve yurtdışına para transfer etmek için döviz bulmada sıkıntılar yaşanmaktadır. Cari açıktan ve düşen petrol gelirlerinden kaynaklanan sıkıntılar döviz arzında kıtlık yaratmaktadır ve bu sorun dış ticaret ile yurtdışına rezerv para transferinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Öte yandan, Gabon'da döviz cinsi hesap açmak neredeyse imkansızdır. Ülkeye transfer edilen dövizler doğrudan yerel para birimi olan CFA'ya dönüştürülür.

Vizeler (Çalışma, oturma izinleri, geçici çalışma vizesi, başvuru merci gibi bilgiler)

Gabon'da oturma izni almak için Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (DGDI) başvurulmaktadır. Gereken evraklar aşağıdaki gibidir:

- Oturma izni başvuru formu,
- Onaylı bir konut sertifikası (DGDI baskısı),
- Ev sahibinin kimlik belgesinin bir kopyası,
- Son elektrik faturasının bir kopyası,
- 2 yıllık ikamet kartı için 150.000 CFA ücret + Depozito

Gabon'da çalışma izni almak için Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (DGDI) başvurulmaktadır. Çalışma izni için yabancı çalışanlar oturma izni için gereken evraklara ilave olarak aşağıdaki belgeleri ibraz etmelidir:

* Özel sektör çalışanları:

- Onaylı çalışma belgesi,

- DGDI 'den alınacak veya www.dgdi.ga adresinden indirilecek bir CDS başvuru formu,
- İşveren kimlik belgesinin bir kopyası,
- İşletme ruhsatının bir kopyası ve cari yıla ait ödeme makbuzu,
- Geçerli bir pasaport,
- Bireysel çalışma izni,
- Giriş izni,
- Bir geri dönüş taahhüdü,
- İşveren ve yetkili Bakan tarafından imzalanan bir konaklama taahhüdü.

*Kamu sektörü sözleşmeli çalışanları veya teknik yardım personeli:

- Geçerli bir pasaportun ibraz edilmesi
- İşe alma kararının ibrazı
- Atama kararı